

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫ МЕН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТРЕНИНГТЕРДІҢ БАЙЛАНЫСЫ

Мырзамұрат Балерке Мошқалқызы

yerkentse@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 1 курс магистранты
Ғылыми жетекші: А.Ш. Муталиева

Қазіргі заманғы бастауыш мектептің алдында бірқатар өзекті міндеттер тұр: оқушыларды білімді өз бетінше меңгеруге үйрету, оларды іс жүзінде қолдану, ақпарат ағынында бағдарлау дағдыларын дамыту, шығармашылық ойлауды дамыту және танымдық дербестікке ұмтылу. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыру педагогиканың өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бастауыш сыныптарда оқу процесінде баланың танымдық қызығушылықтарын дамыту оқу жетістігінің маңызды факторларының бірі. Педагогика ғылымы бұл мәселені теориялық тұрғыдан дамыту қажеттілігін және оны іс жүзінде жүзеге асыруды дәлелдеді. Бастауыш мектепте танымдық қызығушылықтың қалыптасуының өзіндік ерекшеліктері бар. Танымдық іс-әрекет теориясының психологиялық негізі психологтардың еңбектерінде әзірленген ережелер болды Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, А.И. Щербакова және т.б.Ш.А. Амонашвили, Л.И. Божович, В.В. Давыдов, Е.Я. Голант, Б.П. Есіпов, Г.И.Щукин және басқалары, алайда, оның бір нақты шешімі жоқ, бірақ көп факторлы. Сонымен, Т.И. Шамова оқушылардың танымдық іс-әрекетінің дамуы оқытылатын материалдың мазмұнына, оқыту әдістеріне, ұйымдастыру формаларын таңдауға, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыруға, мектептің материалдық базасына байланысты деп есептейді, ең соңында: мұғалімнің тұлғасы туралы [1].

Е.А. Меньшикова белсенді танымдық қызығушылықтың көрсеткіштеріне мыналар тән деп санайды [2]:

- оқытудағы ізденіс бағыттылығы;
- танымдық қызығушылық және оны оқу процесінде де, сабақтан тыс жұмыстарда да жүзеге асыруға ұмтылу;
- эмоционалдық белсенділік.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытуда әртүрлі педагогикалық технологиялар қолданылады.

"Технология" сөзінің өзі гректің "техно" (өнер, шеберлік, шеберлік) және "логос" (сөз, ілім, ғылым) сөздерінен шыққан. Г. К. Селевко және А. Г. Селевко орыс әдебиетінде кездесетін "технология" ұғымының келесі түсіндірмелерін келтіреді [3]:

- кез-келген бизнесте, шеберлікте, өнерде қолданылатын әдістер жиынтығы (тірі ұлы орыс тілінің түсіндірме сөздігі в. дал);
- мақсаттарға жету үшін қолданылатын әдістер, әдістер мен әсерлердің жиынтығы (қазіргі Батыс әлеуметтануы: сөздік);
- өнер, шеберлік, өңдеу әдістерінің жиынтығы, объектінің күйін өзгерту (В. М. Шепель);
- объектіні өңдеу және сапалы түрлендіру әдістері мен құралдары туралы білім жүйесі (и. Г. Зайнышев);
- ғылымның абстрактілі тілін шешімдердің, нормативтердің, ұйғарымдардың нақты тіліне аудару (В. Г. Афанасьев);
- қызметті кейіннен үйлестіре және оларды орындаудың оңтайлы құралдары мен әдістерін таңдай отырып, оны рәсімдер мен операцияларға ұтымды бөлу негізінде жүзеге асыру тәсілі (С. Н. Данакин);

- жұмыстың сапалы нәтижелеріне қол жеткізу үшін құралдарды қолданудың ұтымды реттілігімен сипатталатын практикалық қызмет (е. и. Холостова);

- адамның еңбек функцияларын, оның білімін, дағдылары мен еңбек объектілерін немесе әлеуметтік шындықты өзгерту іс-әрекетіндегі тәжірибесін материалдандыру тәсілдері (Р.В. Овчарова).

Басқа ғалымдар (В.Б. Гузеев, н.е. Щуркова, В. А. Сластенин) технология белгілі бір педагогикалық әдістер жүйесі, педагогикалық техника деп санай отырып, тұжырымдаманың жұмысының тар сипатын атап өтеді. Н.е. Щуркова бұл категорияны осылай сипаттайды: "бұл қазіргі заманғы мәдениет контекстіндегі мұғалімнің табиғи және үйлесімді мінез-құлқы ретінде педагогикалық әсер етудің әртүрлі әдістерінің табиғи жиынтығы". В.п. Беспалько педагогикалық технология – бұл оқу процесін жүзеге асырудың маңызды әдісі деп мәлімдейді [4, 13].

Білім беру практикасына педагогикалық технологияларды жаппай енгізу ХХ ғасырдың 60-жылдарының басында басталады, бұл американдық, содан кейін Еуропалық мектепті реформалаумен және оқу мақсаттарының өзгеруіне сәйкес педагогикалық процесті ұйымдастыру мен басқарудың өзгеруімен байланысты. Шетелде Заманауи педагогикалық технологиялардың ең танымал авторларына Дж. Карролл, Б. Блум, Д. Брунер. Ресейде педагогикалық процесті басқару әдісі ретінде педагогикалық технологияларды зерттеу, құру және енгізу мәселесі п.я. Халперин, Н. Ф. Талызина, Ю. К. Бабанский болды [5, 78].

Педагогикалық технологиялардың ішінде бастауыш сынып оқушыларында өзінің жоғары нәтижелігін көрсететін технологиялардың бірі – ойын технологиясы.

Ойын балаларды қоршаған әлемді танудың, шығармашылық дамуының әмбебап құралы болып табылады, өйткені олар ойынды да, оқу міндетін де біріктіреді. Бастауыш мектептегі ойын мұғалімнің мақсатты іс-әрекеті мен баланың қажеттіліктерінің тоғысқан нүктесінің бір түрі болып табылады. Оқыту ойындарының әртүрлі функциялары жеке тұлғаның дамуына толық әсер етеді. Баланың негізгі іс-әрекетінің бірі ретінде ойынның мәні мынада: балалар өмірдің әртүрлі жақтарын, атап айтқанда үлкендердің көзқарастарын бейнелейді, қоршаған шындық туралы білімдерін жетілдіреді. Белгілі бір психикалық мәселені шешуге көмектесетін әртүрлі ойын әрекеттері балалардың пәнге деген қызығушылығын арттырады және қолдау көрсетеді. Ойын баланың психикалық дамуының қуатты және таптырмас тұтқасы, танымдық қызығушылықтарын дамыту мақсатында оқу процесінде ұйымдастырылатын әрекет түрі ретінде қарастырылуы керек. Сонымен қатар, ойын кіші жастағы оқушыларды ақыл-ой мен адамгершілікке тәрбиелеудің маңызды құралдарының бірі екенін айту керек. Дәл ойында мектеп оқушыларының назарын ойыннан тыс қарапайым жағдайларда қызықтырмайтын және олардың назарын аудару мүмкін емес тақырыптарға аударуға болады [6].

Ойынның келесі функциялары бар [7, 1]:

- әлеуметтік-мәдени (ойын-бұл баланың әлеуметтенуінің ең күшті құралы, оның ішінде жеке тұлғаның қалыптасуына, балалардың қоғамға тән білімді, рухани құндылықтар мен нормаларды игеруіне және баланың қалыптасуына әсер ететін стихиялық процестерге бағытталған әлеуметтік бақыланатын процестер);

- ұлтаралық қарым-қатынас (ойындар өмірдің әртүрлі жағдайларын модельдеуге, агрессивтілікке жүгінбестен қақтығыстардан шығудың жолын іздеуге мүмкіндік береді, өмірдегі барлық нәрсені қабылдауда эмоциялардың әртүрлілігін үйретеді);

- ойындағы баланың өзін-өзі жүзеге асыруы (ойын бір жағынан баланың тәжірибесіндегі нақты өмірлік қиындықтарды жою жобасын құруға және тексеруге, екінші жағынан, тәжірибенің жетіспеушілігін анықтауға мүмкіндік береді);

- коммуникативті (кез - келген ойын қоғамы-әр ойыншыға коммуникативті байланыстардың үлкен сапасына ие ұйымдастырушылық және коммуникативті принцип ретінде әрекет ететін ұжым);

- диагностикалық (ойын болжау қабілетіне ие, ол кез-келген басқа адамның іс-әрекетіне қарағанда диагностикалық);

- ойын терапиясы (ойын баланың мінез-құлқында, басқалармен қарым-қатынаста, ілімде кездесетін әртүрлі қиындықтарды жеңу үшін қолданылуы мүмкін және қолданылуы керек);

- түзету (ойын қосымша қабілеттер ретінде алынған қабілеттерді бекітеді);

- ойын-сауық (баланы өзінің тікелей тәжірибесінен тыс шығаратын жалғыз әрекет және оның ойында алатын кез-келген орны ерекше).

Бастауыш сыныптағы ойын технологиясы танымдық қызығушылықты дамытудың шарты екені бұрыннан бері зерттеліп дәлелденген. Дегенмен, бұл технологияны дұрысұйымдастырудың өзіндік ерекшеліктері бар. Оның бірі топ ішінде дұрыс тұлғааралық қатынасты орнату. Ол үшін мұғалім әр түрлі психологиялық тренингтерді қолдана алады. Ойын технологиясымен қоса психологиялық тренингтерді қолдану кей кезде болатын түсініспеушілікті, кекілжіндерді алдын ала шешеді. Егер сыныпта жағымды тұлғааралық дұрыс қалыптаспаса, жарыстық, топтық сипаттағы кері әсер етуі мүмкін.

Қазіргі педагогикалық зерттеулерде тренинг арқылы оқыту әдісін оқушының білімін, іскерлігін және дағдысын түрлендірудің мақсатты процесі ретінде және әлеуметтік көзқарастарды дамытуға бағытталған интерактивті оқыту әдісі ретінде қарастыруға болатыны атап өтіледі. Тренинг барысында бейресми және еркін қарым-қатынасқа ықпал ететін қолайлы жағдай жасалады, бұл өз кезегінде студенттер тобына мәселені дамыту және шешу үшін көптеген мүмкіндіктерді ашады. Демек, әлеуметтік психологиялық тренинг оқыту үдерісін қызықты және тартымды етеді, әртүрлі әдістер топтарын біріктіре отырып, интерактивті режимде сабақтарды өткізуге мүмкіндік береді[8].

Психологиялық тренингтердің принциптерін бөліп көрсетуге болады:

- көрнекілік - әрбір тренингке, оқу-әдістемелік материалдар дайындалып, мұқият жобаланып, жақсы ойластырылған болуы керек;

- қолжетімділік – материал қарапайым және жеңіл тілде берілуі керек; дәл оқу тобы қай деңгейде орналасқанын түсіну деңгейінде; күрделі терминдердің минимумы;

- оқытудан кейінгі максималды нәтижелердің практикалық болуы, адам қажетті нәтиже алу үшін орындалуы керек әрекеттер тізбегін нақты және анық көрсеткенде ғана қол жеткізуге болады; кейбір жағдайларда мұндай әрекеттердің қадамдық алгоритмдерін ұсынуға болады; теориялық білім де пайдалы, бірақ практикада жүзеге асырылмайынша мағынасы жоқ

- тренинг тақырыбының өзектілігі, топпен талқыланған мысалдар, жаттығулар мен әдістер студенттердің өмірлік мәселелерін шешуге сәйкес болуы керек;

- топтың оқу нәтижелері үшін жауапкершілікті тренермен бөлісетін жауапкершілігі: елу пайыз көшбасшыда - ынталандыру, айту, көрсету, үйрету, қайталау; оқушылардың елу пайызы – өз өміріне білімді енгізу, қажетті дағдыларды жаттықтыру және бекіту [1. Большаков В.Ю. Психотренинг. Социодинамика. Упражнения. Игры. СПб. : Социальнопсихологический центр, 1996.].

Д.Картрайт [9] топқа тартудың мотивациялық негізін зерттеді. Автор «топтың біртұтастығы топ мүшелерінің онда қалуды қалайтындығымен сипатталады» [9, б. 91].

Практикалық психологияның әртүрлі әдістерінің арасында тренинг белгілі бір ерекше белгілердің болуымен ерекшеленеді. Оларға мыналар жатады [10]:

1) топтық жұмыстың бірқатар принциптерін сақтау;

2) топ мүшелеріне өзін-өзі дамытуда психологиялық көмек көрсетуге көңіл бөлу, бұл ретте мұндай көмек жетекшіден ғана емес (кейде онша көп емес), сонымен қатар қатысушылардың өздерінен де келеді;

3) көп немесе аз тұрақты топтың болуы, мезгіл-мезгіл жиналыстарға жиналатын немесе екі күннен бес күнге дейін үздіксіз жұмыс істейтін (марафон топтары деп аталатын);

4) белгілі бір кеңістіктік ұйым (көбінесе жұмыс ыңғайлы оқшауланған бөлмеде өтеді, қатысушылар көп жағдайда шеңберде отырады);

5) «осында және қазір» принципі бойынша әзірленетін және талданатын топ мүшелерінің қарым-қатынасына мән беру;

- 6) топтық жұмыстың белсенді әдістерін қолдану;
- 7) топ мүшелерінің бір-біріне және топта болып жатқан жағдайға қатысты субъективті сезімдері мен эмоцияларын объективті ету, сөздік рефлексия;
- 8) қарым-қатынас еркіндігі мен еркіндік атмосферасы, психологиялық қауіпсіздік ахуалы.

Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытуда ойын технологиясы мен психологиялық тренингтердің байланысы өте үлкен. Ойын технологиясын қолдануда тренингтер конфликттік жағдайларды алдын алумен айналысады, жалпы сынып ішіндегі психологиялық климатты жақсартады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Шамова Т.И. Приемы активизации познавательной деятельности в обучении. Педагогика. 2002; 8: 74 – 84.
2. Меньшикова Е.А. О психолого-педагогической природе активной познавательной позиции младших школьников. Начальная школа. 2009; 10: 18 – 20.
3. Селевко Г.К., Селевко А.Г. Социально-воспитательные технологии. — М., 2002.
4. Игнатова В.В. Современные педагогические технологии обучения в техническом вузе: монография / В.В. Игнатова, А.В. Андриенко. – Красноярск, Сиб ГТУ, 2008. – 232 с. ISBN 978-5-81-73-0368-4. С. 10 – 19.
5. Педагогика: учебник и практикум для академического бакалавриата / под общ. ред. Л.С. Подымовой, В.А. Слостенина. – М.: Издательство Юрайт, 2016. – 332 с. – Серия: Бакалавр. Академический курс. ISBN 978-5- 9916-6770-8.
6. [file:///C:/Users/56746/Downloads/rol-igrovoy-tehnologii-v-obuchenii-i-vozpitanii-mladshih-shkolnikov%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/56746/Downloads/rol-igrovoy-tehnologii-v-obuchenii-i-vozpitanii-mladshih-shkolnikov%20(2).pdf)
7. Сафронова И.В., Миронова И.В. Игровые технологии в детском саду. Евразийский научный журнал. 2016. – 6 с. ISSN: 2410-7255
8. <file:///C:/Users/56746/Downloads/sotsialno-psihologicheskiiy-trening-kak-metod-interaktivnogo-obucheniya.pdf>
9. <file:///C:/Users/56746/Downloads/formirovanie-grupповoy-splochnosti-sredstvami-sotsialno-psihologicheskogo-treninga.pdf>
10. <https://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/21888/1/978-5-8050-0597-9.pdf>

ӘОЖ 372.2:741

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚИЯЛЫН ДАМУДА ДӘСТҮРЛІ ЕМЕС СУРЕТ САЛУ ӘДІСТЕРІН ПАЙДАЛАНУ МҮМКІНДІГІ

Ниязбекова Гульназ Жеткергеновна

niyazbekovgulnaz@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті,
5B010100-«Мектеп жасына дейінгі тәрбие және оқыту»

мамандығының студенті

Ғылыми жетекші- Муталиева А.Ш.,- п.ғ.к.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын басты мақсат-саналы ұрпақ тәрбиелеу. Мемлекет басшысы Қасым Жомарт Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйекте «Жаңа жағдайдағы Қазақстан:іс-қимыл кезеңі» атты халыққа арналған жолдауында: «Балаларды шығармашылыққа жаппай тартудың осындай қағидаты бойынша республикалық және жергілікті деңгейдегі мәдениет ұйымдарында шығармашылық үйірмелер құруға басташылдық жасалады.Бұл балаларды дамыту мақсатында бос уақыттарын тиімді пайдалануды қамтамасыз етіп, талантты балаларды ерте кезеңде анықтауға ықпал етеді.